

15 Nefyodov, O.V. Racional'naya metodika obucheniya inostrannym yazykam [Tekst] /O.V.Nefyodov, N.V.Baryshnikov. – Pyatigorsk. – 2016. – 124 s.

16 Ryzhkova, T.S. Semanticheskij obrem prilagatel'nogo friendly v sovremennom anglijskom jazyke [Text] / T.S. Ryzhkova, I.V. Zajkova // Vestn. Tom. gos. un-ta. Filologija. – 2021. – № 72. – С. 134–152 – (<https://doi.org/10.17223/19986645/72/7>)

17 Malyuga, E. N. Non-minimal response tokens in English and Russian professional discourse [Text]: A comparative study / E. N. Malyuga, M. McCarthy // Вопросы языкознания. – 2020. – № 4. – С. 70–86. – (<https://doi.org/10.31857/0373-658X.2020.4.70-86>)

18 Haspelmath, M. Bound forms, welded forms, and affixes: Basic concepts for morphological comparison [Text] / M. Haspelmath // Voprosy Jazykoznanija, 2021. - № 1. – С. 7–28. – (<https://doi.org/10.31857/0373-658X.2021.1.7-28>)

19 Komatsu H. Student-Centered Learning and Sustainability: Solution or Problem? [Text] /H.Komatsu, J.Rapple, I.Silova // The Comparative Education Review, 2021. – Volume 65. – № 1. – (<https://doi.org/10.1086/711829>)

20 Jerrim, J. & Moss, G. (2019). The link between fiction and teenagers' reading skills: International evidence from the OECD PISA study [Text]. BERJ, 45(1), 181-200. – (<https://doi.org/10.1002/berj.3498>)

ТҮЙІН

Бұл мақалада ағылшын тілін оқытудағы бейнематериалдарды пайдаланудың кейбір аспектілері қарастырылады. Тәжірибелік оқытудың әрбір кезеңінде студенттердің ағылшын тілін сәтті қабылдауын қамтамасыз ететін, олардың шет тілін үйренуге деген ынтасын арттыратын маңызды тапсырмалар жиынтығы көрсетілген. Бұл зерттеу білім алушылардың бұқаралық ақпарат құралдарына, нақтырақ айтсақ, ағылшын тіліндегі Instagram подкасттарына қызығушылықтарын арттыру мақсатында идеяларды іздеу, сонымен қатар ағылшын тілін оқытуда заманауи әлеуметтік желілерді көмекші құрал ретінде пайдалану қажеттілігін дәлелдеу болып табылады. Инстаграмдағы қысқаша танымдық бейнелер қызығушылықты оятады, үлгі болады, білім алушылардың оқытылатын тілдің негізгі және мәдени ерекшеліктері туралы білімдерін кеңейтеді, сонымен қатар кейінгі талқылау үшін нақты тиімді материал береді. Бейнежазбаны шет тілін оқытуда қолдану оқытушы мен білім алушыларға тілді және шетел мәдениетін меңгеруде үлкен мүмкіндіктер ашады. Бейне ресурстары аудио және басып шығарылған ақпаратқа қарағанда басым болады. Мақалада көрнекі ақпараттар нақты ақпаратты және сөйлеудің тілдік ерекшеліктерін жақсы түсінуге және бекітуге мүмкіндік береді, өйткені көрнекі қолдау мағынаны толық және дәл түсінуге ықпал етеді, зейін мен есте сақтауды белсендіреді және тыңдау және сөйлеу дағдыларын дамытуға ықпал етеді дегенді айтылған.

Түйінді сөздер: сөйлеу дағдылары, бейне, инстаграм, ағылшын тілі, мотивация, оқу процесі.

ӨОЖ 378:81`6:81`271.2

FTAXP 16.21.61

Даулетова А.Б., ТДО аға оқытушысы, <https://orcid.org/0000-0002-9395-9565>

«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» КеАҚ, Орал қ., Жәңгір хан көшесі 51, aliya-2474@mail.ru

Dauletova A.B., senior lecturer of the SRYA, <https://orcid.org/0000-0002-9395-9565>

Zhangir khan West Kazakhstan Agrarian-technical university, 51 Zhangir Khan str., Uralsk, aliya-2474@mail.ru

ЖАСТАР СЛЕНГІ ЖӘНЕ СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІ YOUTH SLANG AND SPEECH CULTURE

ТҮЙІН

Бұл мақалада сөйлеу мәдениеті мен сленгтің сөйлеу мәдениетіне тигізер әсері мәселесі

көтеріліп отыр, сонымен қатар сленгтің жастар тілінде алар орны мен рөлі мәселесі де қарастырылуда. Сленгтің пайда болу тарихы мен өзгерушілігі зерттелген. Қазіргі заманда сленгтің сөйлеу мәдениетіне жағымсыз әсері күннен-күге әсеріле түсуде. Қазір, 21 ғасырда, ғылыми-техникалық прогрестің қарқынды дамуы мен әлемдік жаһандануға байланысты заманауи жастар тілінде сленгтің жаңа толқыны пайда болып отыр. Бұл сөздер біздің тілімізге еніп, нақты орныға отырып, әдеби сөздер мен сөз тіркестерін, жалпы сөдерді қолданыстан шығарып, тілімізді дөрекі және агрессивті тілге айналдыруда. Жастар сленгі, қолдануы тек белгілі жас шеңберімен шектелмейтін қызықты лингвистикалық құбылыс қана емес, сонымен қатар, толық, жаң-жақты зерттеуге тұрарлық, әлеуметтік, уақыттық, шеңберіндегі құбылыс. Біздің Жәңгір хан атындағы Батыс-Қазақстан аграрлық-техникалық университеті студенттік ортасында сленгтің қолдануын толық көрінісін жасақтау мақсатында сауалнама толтыру, тестілеу, сұрақ қою арқылы әртүрлі топтар арасында зерттеулер жүргізілді. Нәтижелері мен талдаулары осы мақалада келтіріліп отыр және аталған ЖОО-ғы сөйлеу мәдениеті деңгейі туралы қорытынды жасауға мүмкіндік беріп отыр.

ANNOTATION

This article examines the issue of speech culture and the influence of slang on the culture of speech, as well as the place and role of slang in the speech of modern youth. The history of the origin of slang and its variability is presented. The negative influence of slang on the culture of speech is becoming more and more evident in the modern world. Now, in the 21st century, a new layer of slang has formed in the speech of modern youth, this is due to the rapid development of scientific and technological progress and global globalization. These "dead words" persistently seep into our speech and are firmly established in it, thereby displacing literary words and expressions, common words, making speech vulgar and aggressive. Although Russian youth slang is an interesting linguistic phenomenon, the existence of which is limited not only by certain age limits, as is clear from its very nomination, but also by social, temporal spatial limits and worthy of a complete and versatile study. In order to compile a complete picture of slang usage in the student environment of our university, and in different age groups, studies were conducted by questioning, testing, and interviewing certain age groups of students, the results and analyses of which are presented in this article and allow us to conclude about the level of speech culture in this university.

Кілт сөздер: сөйлеу мәдениеті, сленг, сөйлеу, студенттік сленг, заманауи тіл, тілдің дамуы, жастар.

Key words: speech culture, slang, speech, student slang, modern language, language development, youth.

Кіріспе. Жастар тіліндегі сленг біз жоққа шығара алмайтын құбылыс болып келеді, оны зерттеу көптеген ғалымдардың қызығушылығын тудырды және болашақта да зерттеу нысаны болатынына дау келтірмейді. Жастар сленгі – тілдің ерекше түрі, тілдің дамуының, толықтырылуының, әртүрлілігінің құрамдас бөлігі. Сленг сөздер мен сөз тіркестер біздің тілдің жаңашылығы емес. Тек туындап отырған мәселе, бұл сөздердің біздің тілімізге еніп, нақты орныға отырып, әдеби сөздер мен сөз тіркестерін, жалпы сөдерді қолданыстан шығарып, тілімізді дөрекі және агрессивті тілге айналдыруында.

Ендеше, сөйлеу дегеніміз не? Сөйлеу – бұл сөз арқылы жазбаша не ауызша бір нәрсені жеткізу. Әр адамның сөйлеуі мәдениетті болуы тиіс. Сөйлеу мәдениеті – бұл ең алдымен, адамның рухани мәдениеті және оның тұлға ретіндегі жалпы дамуының деңгейі, және ол рухани мұра мен адамзаттың мәдени жетістіктерінің бағалылығын күәландырады [1]. Сөйлеуіміздің шын мәнінде мәдениетті болуы, сөзіміздің дұрыс болуына ғана емес, бай болуына да байланысты, ал ол адамның лексикалық біліміне тәуелді [2, 3]. Ол үшін өз сөздік қорынды үнемі жаңа сөздермен толықтырып, кітаптар оқып, сленгті қолданбау қажет. Бірақ, сленг тілдің дамуының құрамдас бөлігі ретінде тілімізге еніп отыр.

Жастар жаргоны - бұл қызықты лингвистикалық құбылыс, оның болуы белгілі бір жас шеңберімен ғана шектелмейді, өйткені оның номинациясынан айқын көрінеді, сонымен қатар әлеуметтік, уақыттық кеңістіктік шеңберлер. Ол қалалық оқушы жастардың ортасында және азды-көпті жабық анықтамалық топтарда болады. Барлық әлеуметтік диалектілер сияқты, ол

тек ұлттық тіл негізінде дамиды, оның фонетикалық және грамматикалық негізінде өмір сүретін лексиканы білдіреді.

Зерттеу материалдары мен әдістері. М.А.Грачевтің "Қазіргі жастар жаргонының сөздігінде" [4] жастар сленгі болып «13-30 жас аралығындағы адамдардың өзін аға буыннан гөрі ресми жүйеге қарсы қоюдан туындаған әлеуметтік диалекті табылады».

Қазіргі орыс тілінде жастар жаргоны немесе жаргон (ағылш. slang-белгілі бір кәсіптердегі немесе бір жас топтарындағы адамдар қолданатын сөздер мен өрнектер). "Сленг" терминінің ғылымда кеңінен қолданылуына көп уақыт болған жоқ. Мысалы, С.И. Ожегов пен В.И. Дальдың сөздіктерінде бұл сөз жоқ [5]. "Мектептің түсіндірме-этимологиялық сөздігінде" (құрастырушы Г.Н. Афонина) және "Оқушыларға арналған шетелдік сөздердің сөздігінде" [6] «сленг» сөзінің мағынасы бірдей: сленг - адамдардың белгілі бір әлеуметтік немесе жас топтарының сөйлеуін сипаттайтын сөздер, өрнектер; ағылшын тілінен алынған-француз тілімен бірдей жаргон.

Жастар жаргоны, кез-келген басқа сияқты, жалпыұлттық тілдің фонетикалық және грамматикалық негіздеріндегі лексиканы ғана білдіреді және ауызекі, кейде дәрежі таныс бояумен ерекшеленеді. Ең дамыған семантикалық өрістер – "Адам", "Сыртқы келбет", "Киім", "Бос уақыт", "Тұрғын үй".

Элементтердің көпшілігі әртүрлі аббревиатуралар мен олардан алынған туындылар, сондай-ақ ағылшын тілінен енген сөздер немесе фонетикалық ассоциациялар. Жастар сленгін басқа түрлерден ерекшелендіретін тән қасиет - оның тез өзгергіштігі, ұрпақтардың сабақтастығымен түсіндіріледі [7].

Оның тарихы қандай? Орыс лингвистикалық дәстүріндегі "сленг" термині салыстырмалы түрде жақында пайда болды. Бұл сөз ағылшын тілінен алынған және "қайыршылар мен қаңғыбастардың ерекше сазды және жағымпаз тілі", кейінірек "біреудің тілі" ретінде түсіндіріледі. Бұл термин алғаш рет 1750 жылы "көше тілі" тағынасымен жазылған. Қазіргі уақытта сөздіктерде оның кем дегенде екі негізгі түсіндірмесі бар: біріншіден, қоғамның кіші топтарының немесе субмәдениеттерінің ерекше сөйлеуі, екіншіден, бейресми қарым-қатынас үшін кеңінен қолданылатын лексика, ал қазіргі лексикографияда екінші мағына біріншісінен басым. Жастар жаргонының өміршендік элементі - бұл жаңа, дәстүрлі емес немесе қабылданбайтын нәрсе: музыкалық жанкүйерлердің және нашақорлардың сөйлеуі, компьютерлік жаргон және қалалық тіл, ағылшын тілі және ұрылар аргосы [8].

Сленг тұрақты болып қалмайды. Бір сән құбылысының екіншісіне ауысуымен ескі сөздер ұмытылады, басқалары оларды ауыстырады. Бұл процесс өте тез жүреді. Егер кез-келген басқа сленгте сөз ондаған жылдар бойы өмір сүре алатын болса, жастар сленгінде қарқынды әлемдік прогрессінің өткен онжылдығында ғана көптеген сөздер пайда болды және қолданыстан кетіп тарихи болып қалды.

"Жастар сленгі: қалыптасуы және жұмыс істеуі" атты еңбегінде З.М. Береговая ғасырдың басынан бастап жастар жаргонының дамуындағы үш дүрбелең толқыны байқалғанын атап өтті. Біріншісі 20-шы жылдарға жатады, революция мен азамат соғысы қоғамның құрылымын бұзып, көптеген панасыз қаңғыбастарды тудырды, ал панасыз қаңғыбастардан оқшаланбаған оқушы жасөспірімдер мен жастардың тілі, көптеген "жаргон" сөздерімен боялған. Екінші толқын 50-ші жылдары, "стилягғар" қалалардың көшелері мен би алаңдарына шыққан кезге келеді. Үшінші толқынның пайда болуы аласапыран оқиғалар дәуірімен емес, 70-80-ші жылдардағы қоғамдық өмірдің тұншықтыратын атмосферасы әртүрлі бейресми жастар қозғалыстарын тудырған тоқырау кезеңімен байланысты және "хиппи" жастар өздерінің "жүйелі" сленгін ресми идеологияға қарсы тұрудың тілдік қимылы ретінде жасады [9].

Мен автордың пікірімен толықтай келісемін, қазір 21 ғасырда қазіргі жастардың сөйлеуінде сленгтің жаңа қабаты пайда болды деп санаймын, бұл ғылыми-техникалық прогресс пен дүниежүзілік жаһандандудың қарқынды дамуымен байланысты және бұл сленгтің дамуының төртінші толқыны.

Сленгтің пайда болу тарихын зерттеп, сөздіктердің деректерін талдап, сауалнамалар мен сұрақ қоюлар жүргізіп, қазіргі жастар арасында жаргонның пайда болуының келесі себептерін анықтадым:

- * қазіргі поп-мәдениет;
- * жастардың еуропалық әсіресе американдық мәдениетке деген құштарлығы;
- * интернет және оның кең мүмкіндіктері;

- * жылдам дамып келе жатқан компьютерлік технологиялар;
- * отбасындағы тәрбиенің төмен деңгейі.

Жаргон сөздер мен сөз тіркестерінің тағдыры бірдей емес: олардың кейбіреулері уақыт өте келе тамыр жайып, жалпы тілге ауысады; басқалары сөйлеушілермен бірге біраз уақыт ғана өмір сүреді, содан кейін соңғысының физикалық өліміне дейін өмір сүрмей ұмытылып қалады; және үшінші сленг сөздер мен өрнектер жаргон болып қалады ұзақ уақыт бойы және көптеген ұрпақтардың өмірінде қолданылады, олар ешқашан жалпы тілге ауыспайды, бірақ сонымен бірге олар мүлдем ұмытылмайды. Мысалы, Т.Г. Никитинаның, Жастар сленгінің түсіндірме сөздігінде (2016) "оқу жолдасы" дегенді білдіретін және логикаға сүйене отырып, орыс тілінің толыққанды лексикалық бірлігіне сілтеме жасайтын "одноклассник" сөзі XIX ғасырдағы жастар сленгінен шыққан. Мәселен, мысалы, бұрын жаргон сөздер "кептелу" (ұялу мағынасында), "маринадтау" (біреуді әдейі ұстау, бір нәрсені шешуді, орындауды ұзақ уақытқа кейінге қалдыру мағынасында), "маскировка" (кез-келген нәрсені, біреуді байқамай жасау мағынасында), "өткір" (әзіл-қалжыңның мағынасы) жалпы сөйлеуге көшті және біз олардың жаргондық өткені туралы сирек ойлаймыз; XX ғасырдың екінші жартысындағы "лимит", "стиль", "табыт" (мағынасында) сияқты жаргон сөздер азаматтық қорғаныс), "сачок" (бір нәрсені істеуден жалтарған мағынасында), "фирма", "олдуха" және басқалары, осы уақытта кейде қолданылғандығымен, іс жүзінде өткенге айналады; "сабақтау", "лабать", "жоғары" сияқты сөздер ұзақ уақыт бойы жаргон болып қалады және жалпы сөйлеуге енуі екіталай [10, 11].

Жарнама қазіргі өмірге терең еніп, коммерциялық саланың бөлігі ғана емес, сонымен бірге мәдениет пен жалпы өмірдің бір бөлігіне айналды. Сондықтан, әрине, бұл балалар мен жасөспірімдердің психологиясы мен дүниетанымына (теріс те, оң да) әсер етеді. Соңғы жылдары психологтар жарнаманың балалар мен жасөспірімдерге, олардың дамымаған психикасы мен дүниетанымына қалай әсер ететінін белсенді түрде зерттеп келеді. Лингвистикалық тұрғыдан алғанда, жарнама берушілер балалар мен жасөспірімдерді тарту үшін қолданатын келесі құралдарды атап өтуге болады: 1) окказионализм. 2) жастар сленгі 3) ауызша және вербалды емес компоненттері бар жарнамалық мәтін. Графиканы қолдану баспа жарнамаларын балалардың сүйікті теледидарлық жарнамаларына жақындатады [12]. Жаргонизмдер (немесе сленгтер) тілдің әдеби нормасы емес, бірақ оларды бұқаралық ақпарат құралдарында байқау арқылы балалар олардың стилистикалық сәйкестігіне аландауы мүмкін. Бұл құбылыс жастардың сөйлеу мәдениетіне теріс әсер етеді, сондықтан балаларға арналған жарнамалық мәтіндердегі жаргонизмдердің санын азайту және үйде және ана тілі сабақтарында осындай сөздердің стилистикасы бойынша ағартушылық жұмыс жүргізу қажет деп санаймын.

Сондай-ақ, мен назар аудару үшін кейбір жарнамалық мәтіндер мен сленгтардың қолдануына талдау жасадым.

1. Сникерс". "Саскалақтама, сникерс же!" Саскалақтау - 1) тоқтау; 2) түсінбеу, болжам жасамау, сөгу, ақымақтық.

2. "Финт" - шынымен керемет адамдар үшін!" "Керемет" ауызекі сөзі қазіргі сөйлеу тәжірибесінде әдеби әріптесімен салыстырғанда жаңа мағыналарды дамытады. Керемет - ерекше, көрнекті, кез-келген ерекше қасиеттерге ие.

3. "Пикник" батонынан байқау: "сыйлық ретінде керемет құлаққаптар-радио!" Керемет - керемет, ғажайып.

4. "M&Ms" кәмпиттері: "Суперқаптама-көңілді кеш! "Жастардың "тусовка" сөзін "бейресми қарым-қатынасты қамтитын іс-шара, жиналыс" деп түсіну керек.

Мәдени қарым-қатынас дағдылары ерте балалық шақтан бастап ата-аналардан балаларына сіңеді, жасөспірімнің мәдениетті, таза сөйлеуі ерте балалық шақтан отбасында қалыптасады. Ата-аналар өткізетін ерте қарым-қатынас шаралары әдетте мәдени және лингвистикалық әртүрлілігімен ерекшеленетін отбасыларда өткізіледі. Қоғамдық денсаулық сақтау немесе психология сияқты салалардан алынған мәліметтерге қарамастан, ата-аналар жүргізетін сөйлеу патологиясын түзету шаралары үшін мәдени ерекшеліктерді ескере отырып, қандай элементтерді бейімдеу керектігі туралы ұсыныстар аз. Бұл шолу ата-аналардың мәдени ерекшеліктерге бейімделген ерте қарым-қатынас әрекеттерін анықтау және араласудың қандай компоненттері бейімделгенін сипаттау арқылы бұл олқылықты жояды. Сондай-ақ, мәдениеттің анықтамалары, бейімделу шеңберлері мен нұсқаулықтарын, бейімделу саясаты мен ұсыныстарын қолдану келтірілген. Әдіс: мәліметтер базасында іздеу жүргізілді мейірбике

литерат және соған байланысты медициналық әдебиеттер бойынша жинақталған әдебиеттер индексі, Medline, PsycINFO және EMBASE OVID арқылы. Қосымша іздеу әдістері де жүргізілді, соның ішінде сілтемелерді қолмен іздеу және сұр әдебиеттерді іздеу. Covidence бағдарламалық құралы мақалаларды қайталау, сәйкестендіру және шолу үшін пайдаланылды. Популяция, араласу, зерттеу және мәдени бейімделу деректері экологиялық жарамдылық жүйесін қолдана отырып алынып, жинақталды. Нәтижелер: Дерекқордан және қосымша іздеу сұрауларынан жиырма бір мақала енгізілді. Ешбір зерттеу мәдениетке анықтама бермеді және тек үшеуінде бейімделуді басқару үшін мәдени бейімделу үлгілері немесе құрылымдар пайдаланылды. Зерттеулер олардың бейімделуіне байланысты әр түрлі болды; аударма сияқты тілдік бейімделу жиі жүргізілді және араласу мақсаттары сирек бейімделді. Тек үш зерттеуде ата-аналардың кері байланысы алынды, бұл болашақ ұсыныстарға мәдени бейімделуге негіз болды. Қорытындылар: коммуникациялық араласулар үшін мәдени бейімделу туралы есеп беруде көбірек айқындық қажет. Мәдени бейімделу шеңберлері бейімделуді басқарудың пайдалы құралдары болып табылады, бірақ практикалық қолдану қиын болуы мүмкін. Клиниктерге ата-аналардың мәдени ерекшеліктерін ескере отырып, коммуникациялық араласулар жасауға көмектесу үшін осы салада көбірек зерттеулер қажет [13, 14].

Студенттік ортада жастар сленгінің қолдануының әлеуметтік лингвистикалық ерекшеліктері:

- студенттік ортада жастар жаргоны кең таралған, әңгімелесушілер арасында бейресми байланыс орнатуға мүмкіндік береді, белгілі бір әлеуметтік мәртебеге жататындығын белгілейді, мүдделерді, идеалдарды, қажеттіліктерді және т. б. білдіруге мүмкіндік береді.;

- зерттелетін жаргон жастар ортасында студенттердің басым тақырыптар бойынша қарым-қатынасында жұмыс істейді және экспрессивтілік пен бағалаудың жоғары деңгейімен ерекшеленеді;

- жастардың едәуір бөлігі студенттік ортада жаргонды қолдануға бейтарап қарайды;

- 14 пен 26 жас аралығындағы жастар жаргон қолданушылардың ең белсенді жас тобы болып табылады;

- сленг, эмоционалды жағдайға қарамастан, сленгті үнемі қолданатын жастардың көпшілігінің лексикалық қорының ажырамас бөлігі болып табылады;

- сленгті қолдану дәрежесі әлеуметтік ортаға, коммуникативті жағдайдың әртүрлі параметрлеріне байланысты.

Зерттелген әдебиеттер мен жүргізілген зерттеулер студенттік сленг жалпы тәртіптегі білім болып табылады және мектеп оқушыларының жаргонын "сіңіреді" деген пікірді расталмайды деп айтуға мүмкіндік береді. Тек екі жаргон - шпор (алдау парағы) және бомба (жауаптың толық мәтінін қамтитын алдау парағының бір түрі) - екі жаргонда бір уақытта (бірдей мағынада) ұсынылған, ал қалған ішкі жүйелер бірліктері бір-бірінен нақты бөлінген. Әдебиетте жастар, әсіресе студенттер аргосы көбінесе қаланың аргосымен анықталады. Шынында да, студенттердің, жастардың, түрлі жастар бірлестіктерінің шығармашылық қызметі қалалық аргонның өзегі болып табылады [15, 16]. Студенттік арго үлгілерінің басым көпшілігі кәсіби арго арқылы немесе басқа тілдерден алынған немесе "неформалдар музыкасынан" алынған. Жастар, атап айтқанда студенттер сленгінде азды-көпті тұрақты құрам жоқ. Неғұрлым тұрақты арготизмдер: экватор-үшінші курстағы қысқы сессиядан кейінгі уақыт, степуха, степа, степа-стипендия, автоматты-автоматты сынақ, техник - техникум. Кейде мектеп пен балалар жаргондары байқалады, оларды студенттер көбінесе ойын ретінде, балалық шақты еске алу ретінде қолданады (содан кейін университет мектепке айналады, мұғалімдер - мұғалімдер, жұп сабақтар және т.б.).

Қауіпті жастар сленгі.

Зерттеу көрсеткендей назар аударатын және тіпті дабыл қағатын сөздер бар. Шындығында, жастар сленгінде шифрлаушылар жиі қолданылады. Бұл есірткіні сипаттайтын белгілі бір сөздер. Төменде олардың кейбіреулері берілген.

Шие, шоколад, журнал, шөп, жасыл, дәмдеуіш, ляпко, плюха, өкше. Бұл сөздердің есірткіге қатысы бар, сондықтан оларды жастардан естігенде абай болу керек.

Есірткіге қатысты тағы да сөздер бар.

Мысалы:

Тауықтар - есірткі жеткізетін курьерлер.

Минадан тазарту — белгілі бір жерде жасырылған шөпті шегуге тырысу.

Шағалалар-соңғы межелі жерге жетпеген есірткі ұрлайтын пайдаланушылар.

Тұз, легалка, микс, кредо, ақ, би, құпия-жастардың синтетикалық препаратының атауы, амфетамин сияқты. Көбінесе эфедрин негізінде жасалады.

Трип-бұл кеңістікке немесе ұшуға ұқсас медитациялық сипаттағы жағдай. Есірткіні қолданғаннан кейін жоғары дегенді білдіреді [17].

Сленг туралы айтатын болсақ, мен нормативті емес лексикаға(балағат сөздер) қатысты мәселеге тоқталғым келеді. Студент жастарының арасында балағат сөздермен ұрысу қазір "жақсы" әдеп болып саналады. Көбісі өз ойларын балағат сөздеріне жүгінбей түсіндіре алмайды, бірақ балағат сөз - жабайылықтың, мәдениеттің белгісі. Балағат сөздерді қолдану арқылы тіл ғана емес, сана да қарабайыр болады. Жаман ойлардан жаман істерге дейін. Өйткені, бәрі сөзден басталады.

Зерттеу нәтижелері және талқылау. Осы тақырыпта жұмыс істей отырып, мен 1-4 курстар арасында зерттеулер жүргіздік, мақсаты сөйлеуде сленг жиі қолданылатын студенттердің жас тобын анықтау. Сауалнама нәтижелері мынаны көрсетті:

- 4, 5 курс студенттерінің көпшілігі сленгті қолданбайды;
- 3 курс студенттері сөйлегенде сленгті жиі қолданбайды;
- 1-2 курс студенттері сөйлегенде өз жаргонды жиі қолданады.

Яғни 17-18 жасар жастар сленгті жиі қолдануға бейім деген тұжырымға келдік.

Сөйлеу кезінде сленгті жиі қолданатын студенттердің жас санатын анықтай отырып, мен университеттің 1 курстың 100-студентінің арасында сауалнама жүргіздік.

"Неліктен мен жаргон сөздерді қолданамын?" деген сауалға сауалнамаға қатысқандар келесідей жауап берді:

- мені құрдастар түсінуі үшін -25%;
- өмірден қалыс қалмау үшін -27 %;
- қарым-қатынас кезінде уақытты үнемдеу үшін-6%;
- белгілі бір компанияға сәйкес келу үшін -5%;
- әңгімені қолдау үшін -8%;
- өз эмоцияларымыз бен сезімдерімізді білдіру үшін -3%;
- керемет көріну (ым) үшін- 44%;

Бұл дегеніміз, студенттердің көпшілігі оларды жаңа ұжымда өзін-өзі көрсету үшін пайдаланады, сондықтан 1 және 2 курс студенттері сленгті ең көп қолданады.

Сауалнаманың басқалай сұрақтарына төмендегідей жауап берді:

1.Сленгтің не екенің білесіз бе?

Білім алушылардың көпшілігі жаргонның не екенін біледі. Білім алушылардың көпшілігі "жаргон" терминінің мағынасын интуитивті деңгейде түсінеді (сауалнамаға қатысқандардың 50% – ы оның мағынасын біледі;15% - ы интуиция деңгейінде түсінеді, жауап беру қиынға соғады-білім алушылардың 35% - ы

2. Используйте ли вы в своей речи сленговые выражения?

Білім алушылардың 70% - ы өз сөзінде жаргон сөз тіркестерін қолданады

3. Сленгті шамадан тыс қолданатын адамдармен сөйлесу сізге ұнай ма?

Сауалнамаға қатысқандардың 12% - ы үшін жаргонды шамадан тыс қолданатын адамдармен қарым-қатынас жасау жағымсыз, 16% жауап беру қиын, ал сауалнамаға қатысқандардың 72% - ы мұндай адамдармен қарым-қатынас жағымды

4. Сіз аға буын туыстарыңыздың сленг қолданғанын естисіз бе?

Білім алушылардың 71% - ы оң жауап берді

5. Сіз кіші буын туыстарыңыздың сленг қолданғанын естисіз бе?

Жас буын оқушыларының 74% -ы сөйлеуде жаргон сөздер мен сөз тіркестерін қолданады

Олардың сөздік қоры сленгпен қайдан толтырылғаны туралы сауалға олар "мектепте сыныптастарынан естідім", "интернеттен", "үлкен достардан"деп жауап берді.

Олар ең көп қолданылатын сөздер деп келесілерді атады:

Краш - кенеттен, есі кетіп ғашық болған адам.

Кринж - басқалардың әрекеті үшін ұят, ыңғайсыздық пен жиіркеніш сезімі.

Хейтит - біреуді немесе бір нәрсені ашық жек көру, сөзбен улау

Изи - оңай, қиындықсыз.

Ауф - керемет. Бұл леп эмоцияны-таңғалуды білдіру үшін қолданылады.

Банить - бұғаттау интернетте.

Стримить - интернетте тікелей эфир жүргізу.

Байт-көшіру, басқа адамдардың идеяларын ұрлау. Басқа мағынада-арандату, тролль.

Қорытындылар. Осылайша, жастар жаргоны-бұл стандартты мәдениетке қарсы тұру үшін қолданатын белгілі бір жастар тобының тілінің ауызекі нұсқасы, бұл терминдерге экспрессивтілік пен эмоционалдылық береді. Сленг бірліктері уақыт пен трендке тәуелді, сондықтан олар өте тез қолданыстан шыға алады; сонымен бірге олар киім, есірткі, сусындар, ақша және т. б. сияқты белгілі бір семантикалық топтарға шоғырланған [18, 19].

Жұмыстың нәтижесінде мен сленг сөздер (жаргондар) жасөспірімдердің мүдделерінің дамуына теріс әсер етеді деген қорытындыға келдім; біздің тілімізді анайылатып, әртүрлі ұрпақтардың қалыпты қарым-қатынасына кедергі келтіреді; сөздерді қолданудың жартысы ғана ақталуы мүмкін, өйткені жасөспірімдер тобы кейбір басқа тілдерден еңген сөздерді өз жасына байланысты қабылдайды және заманауи болып көріну үшін англикизмдерді қолдануға тырысады [20].

Бұл тілдік құбылыстың дамуы және оның орыс жастар арасында таралуы жастардың шетелдегі өмірге деген қызығушылығына байланысты. Жастар жаргонын тек жастар ғана емес, оларға мүлдем қатысы жоқ адамдар да қолдана бастайды. Жастар сленгі лингвист ғалымдардың назарын аударуы керек деп ойлаймын, өйткені басқа жаргон жүйелерінің мысалдары көрсеткендей, арнайы лексика кейде әдеби тілге еніп, көптеген жылдар бойы сол жерде бекітіледі.

Қорытындылай келе, тілінің кез-келген моральдан босатылуы қорқынышты деп айтқым келеді. Біздің кез-келгеніміз осы еркіндіктің салдарын түсінеміз бе? Бұл туралы ойлануыңыз керек.

Екінші жағынан, басқа тілдерден сөздерді толығымен жоюдың қажеті жоқ, өйткені бұл біз өзгерте алмайтын тарихи факт. Біздің тілімізде көптеген "бөтен" сөздер бар, бірақ олар біздің сөйлеуімізге тұрақты түрде кірді, кейде мәнін соншалықты нәзік және толық көрсететін өз тіліндегі синонимін таңдау қиын. Мұның бәрі жалпы мәдениеттің, оның ішінде сөйлеу мәдениетінің жоғарылауына әкеледі.

"Халық руханиятының жандануы, өскелең ұрпақтың адамгершілік және эстетикалық мәдениетінің дамуы, ұлттық сананың дамуы тіл мәселелерімен тікелей байланысты", - деп жазады Л.И. Скворцов "Тіл экологиясы" кітабында. Оның ұстанымы маған жақын, сондықтан мен қазіргі орыс тілінің өзекті мәселелерінің бірін зерттеу үшін өз күшім мен мүмкіндігімді жұмсау қажет деп таптым.

Зерттеу нәтижесінде біз мынадай қорытындыға келдік: 1) жастар сленгі - жастардың "ерекшеленуге", өзін аға буынға және қоғамдық нормаларға, оның ішінде-тіл деңгейінде қарсы қоюға деген ұмтылысына байланысты тұрақты тілдік білім; жастардың іс-әрекеттері мен хоббилерінің ерекшеліктеріне байланысты (мысалы, компьютерде жұмыс істеу; музыкалық бейімділік, хобби және т.б.); 2) жастар жаргонында, айнадағыдай, қоғамдағы өзгерістер процесі көрінеді; 3) жаргонды қолдану аясы "мемлекеттік жаргонды" қалыптастыруға дейін кеңейеді, жаңа топтар (SMS-жаргон) пайда болады. Тілді сақтау үшін күресіп, одан әрі дамытып, жастармен жұмыс істеу жолдары мен формаларын ұсыну қажет, оларды қолдану бүкіл ел үшін осы маңызды міндеттерді шешуге ықпал етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Культура русской речи и речевая культура человека [Текст] /Под ред. О.Б. Сиротинина. - М.: Ленанд, 2017. - 272 с.

2 Введенская, Л.А. Русский язык и культура речи [Текст]: Учебное пособие / Л.А.Введенская, М. Н. Черкасова. — М.: Феникс. — 2020. — 376 с.

3 Гаврилова, Н.А. Русский язык и культура речи [Текст]: Учебное пособие / Н.А.Гаврилова. — СПб.: Лань, 2017. — 264 с.

4 Грачёв, М. А. Словарь современного молодёжного жаргона [Текст] / М.А. Грачев. — М.: Эксмо, 2006.

5 Даль, В.И. Иллюстрированный толковый словарь живого великорусского языка [Текст]/ В.И. Даль; Под ред. В.П. Бутромеев. — М.: Олма Медиа Гр., 2013. — 448 с.

6 Вальтер, Х. Толковый словарь русского школьного и студенческого жаргона: около 5 тыс. слов и выражений [Текст] / Х. Вальтер, В.М.Мокиенко, Т.Г. Никитина. — М. : АСТ [и др.], 2005 (ГУПП Дет. кн.). — 360 с.

- 7 Левикова, С. И. Молодёжный сленг как своеобразный способ вербализации бытия [Текст] / С.И. Левикова. – М.: Formoza, 2001
- 8 Савельев, М.А. К вопросу о молодёжном сленге (на примере молодёжного сленга обучающихся колледжа) [Текст] / М.А.Савельев // Молодой ученый. –2018. –№ 14 (200). –С.84-87
- 9 Береговая, З. М. Молодежный сленг: формирование и функционирование [Текст] / З.М.Береговая // Вопросы языкознания.- М.: 2006. - № 3.
- 10 Елистратов, В.С. Словарь русского аргю [Текст] / В.С. Елистратов. – М.: "Русские словари", 2016
- 11 Никитина, Т.Г. Толковый словарь молодёжного сленга [Текст] / Т.Г. Никитина. – М.: "Астрель: АСТ: Транзиткнига", 2016
- 12 Kazantseva, A. M., Bochina, T. G., & Hasan, I. (2019). Influence of advertising texts on speech culture of children and teenagers. Journal of Research in Applied Linguistics, 10(SpecialIssue) [Text] 583-589. doi:10.22055/rals.2019.15103
- 13 Van Rijn, P., & Larrouy-Maestri, P. (2023). Modelling individual and cross-cultural variation in the mapping of emotions to speech prosody [Text] Nature Human Behaviour, doi:10.1038/s41562-022-01505-5
- 14 Albin, M., Micsinszki, S., & Phoenix, M. (2022). Cultural adaptation of parent-implemented early communication interventions [Text] A scoping review. American Journal of Speech-Language Pathology, 31(5), 2229-2247. doi:10.1044/2022_AJSLP-21-00286
- 15 Глазунова, О.И. Русский язык и культура речи (для бакалавров) [Текст] / О.И.Глазунова. – М.: КноРус, 2018. – 640 с.
- 16 Воителева, Т.М. Русский язык и культура речи [Текст] : Учебник / Т.М. Воителева. – М.: Academia, 2018. – 168 с.
- 17 Ермакова, О.П. Слова, с которыми мы встречались [Текст] Толковый словарь общего жаргона / О.П.Ермакова, Е.А.Земская, Р.И. Розина. – М., "Азбуковик", 2015
- 18 Сковрцов, Л. И. Экология слова, или Поговорим о культуре русской речи [Текст] /Л.И.Сковрцов. – М.: 2001.
- 19 Лингвистический энциклопедический словарь [Текст]. – М., 1990
- 20 Фасмер, М. Этимологический словарь русского языка [Текст]. В 4 т. / Пер. с нем. и доп. О.Н. Трубачева. – 2-е изд., стер. – М.:Прогресс, 1987.

REFERENCES

- 1 Kul'tura russkoj rechi i rechevaya kul'tura cheloveka [Tekst] /Pod red. O.B. Sirotinina. – М.: Lenand, 2017. - 272 с.
- 2 Vvedenskaya, L.A. Russkij yazyk i kul'tura rechi [Tekst]: Uchebnoe posobie / L.A.Vvedenskaya, M. N. SHERKASOVA. — М.: Feniks. – 2020. – 376 s.
- 3 Gavrilova, N.A. Russkij yazyk i kul'tura rechi [Tekst] : Uchebnoe posobie / N.A.Gavrilova. – SPb.: Lan', 2017. – 264 с.
- 4 Grachyov, M. A. Slovar' sovremennogo molodyozhnogo zhargona [Tekst] / M.A. Grachev. – М.: Eksmo, 2006.
- 5 Dal', V.I. Illyustrirovannyj tolkovyj slovar' zhivogo velikorusskogo yazyka [Tekst] / V.I. Dal'; Pod red. V.P. Butromeev. – М.: Olma Media Gr., 2013. – 448 с.
- 6 Val'ter, H. Tolkovyj slovar' russkogo shkol'nogo i studencheskogo zhargona: okolo 5 tys. slov i vyrazhenij [Tekst] / H. Val'ter, V.M.Mokienko, T.G. Nikitina. – М. : AST [i dr.], 2005 (GUPP Det. kn.). – 360 s.
- 7 Levikova, S. I. Molodyozhnyj sleng kak svoeobraznyj sposob verbalizacii bytiya [Tekst] / S.I.Levikova. – М.: Formoza, 2001
- 8 Savel'ev, M.A. K voprosu o molodyozhnom slenge (na primere molodyozhnogo slenga obuchayushchihsya kolledzha) [Tekst] / M.A.Savel'ev // Molodoj uchenyj. – 2018. – № 14 (200). – S.84-87
- 9 Beregovaya, Z. M. Molodezhnyj sleng: formirovanie i funkcionirovanie [Tekst] / Z.M.Beregovaya // Voprosy yazykoznanija.- М.: 2006. - № 3.
- 10 Elistratov, V.S. Slovar' russkogo argo [Tekst] / V.S. Elistratov. – М.: "Russkie slovari", 2016
- 11 Nikitina, T.G. Tolkovyj slovar' molodyozhnogo slenga [Tekst] / T.G. Nikitina. – М.: "Astrel': AST: Tranzitkniga", 2016
- 12 Kazantseva, A. M., Bochina, T. G., & Hasan, I. (2019). Influence of advertising texts on speech culture of children and teenagers. Journal of Research in Applied Linguistics, 10(SpecialIssue)

[Text] 583-589. doi:10.22055/rals.2019.15103

13 Van Rijn, P., & Larrouy-Maestri, P. (2023). Modelling individual and cross-cultural variation in the mapping of emotions to speech prosody [Text] *Nature Human Behaviour*, doi:10.1038/s41562-022-01505-5

14. Albin, M., Micsinszki, S., & Phoenix, M. (2022). Cultural adaptation of parent-implemented early communication interventions [Text] A scoping review. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 31(5), 2229-2247. doi:10.1044/2022_AJSLP-21-00286

15 Glazunova, O.I. *Russkij yazyk i kul'tura rechi (dlya bakalavrov)* [Tekst] / O.I. Glazunova. – М.: KnoRus, 2018. – 640 с.

16 Voiteleva, T.M. *Russkij yazyk i kul'tura rechi* [Tekst] : Uchebnik / T.M. Voiteleva. – М.: Academia, 2018. – 168 с.

17 Ermakova, O.P. *Slova, s kotorymi my vstrechalis'* [Tekst] *Tolkovyj slovar' obshchego zhargona* / O.P. Ermakova, E.A. Zemskaya, R.I. Rozina. – М., "Azbukovik", 2015

18 Skvorcov, L. I. *Ekologiya slova, ili Pogovorim o kul'ture russkoj rechi* [Tekst] / L.I. Skvorcov. – М.: 2001.

19 *Lingvisticheskij enciklopedicheskij slovar'* [Tekst]. – М., 1990

20 Fasmer, M. *Etimologicheskij slovar' russkogo yazyka* [Tekst]. V 4 t. / Per. s nem. i dop. O.N. Trubacheva. – 2-e izd., ster. – М.: Progress, 1987.

РЕЗЮМЕ

В данной статье рассматривается вопрос культуры речи и влияния сленга на культуру речи, а также места и роли сленга в речи современной молодежи. Представлена история зарождения сленга и его изменчивость. Негативное влияние сленга на культуру речи все больше и больше проявляется в современном мире. Сейчас, в 21 веке, сформировался новый пласт сленга в речи современной молодежи, связано это с бурным развитием научно-технического прогресса и всемирной глобализации. Эти «мёртвые слова» настойчиво просачиваются в нашу речь и прочно утверждаются в ней, тем самым вытесняя литературные слова и выражения, общеупотребительные слова, делая речь вульгарной и агрессивной. Хотя русский молодежный сленг представляет собой интереснейший лингвистический феномен, бытование которого ограничено не только определенными возрастными рамками, как это ясно из самой его номинации, но и социальными, временными пространственными рамками и достойного полного и разностороннего исследования. С целью составления полной картины сленгоупотребления в студенческой среде нашего ВУЗа, и в разных возрастных группах были проведены исследования путем анкетирования, тестирования, опроса определенных возрастных групп студентов, результаты и анализы которых представлены в данной статье и позволяют сделать вывод об уровне культуры речи в данном ВУЗе.

ӨОЖ 82:004

FTAXP 14.35.09

Ермекова А.Б., педагогика ғылымдарының магистрі, <https://orcid.org/0000-0003-2977-5080>
«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» КеАҚ,
Орал қ., Жәңгір хан көшесі 51, 090009, Қазақстан, aminaamir80@mail.ru

Yermekova A.B., Master of Pedagogical Sciences, <https://orcid.org/0000-0003-2977-5080>
NJSC «West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir khan»,
Uralsk, st. Zhangir khan 51, 090009, Kazakhstan, aminaamir80@mail.ru

ИНТЕРНЕТ-ӘДЕБИЕТІ ҰҒЫМЫН ТЕОРИЯЛЫҚ ТАЛДАУ THEORETICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF INTERNET-LITERATURE

ТҮЙІН

Бұл мақалада қазақстандық әдебиеттануда алғаш рет интернет-әдебиетті теориялық және әдеби тұрғыдан түсіну мәселесі көтеріледі, бұл осы мақаланың өзектілігін анықтайды.